

— KONGO KINSHASA

Areal	> 2.345.410 km ² (3. størst)
Folketall	> 62.660.551 (4. størst)
Ventet levealder	> 51,46 år
BNP per innb.	> USD 700, NOK 4.500
Øk. vekst	> 6,5 prosent
HDI-plassering	> 167
Eksport	> diamanter, kobber, olje, kaffe, kobolt

Fra 1998-2003 opplevde Den demokratiske republikken Kongo en internasjonalisert borgerkrig som krevde mer enn tre millioner menneskeliv. Ingen vant krigen, og hvem som vil vinne og tape på det Kongo som nå bygges opp igjen, er ennå uvisst. Valget i 2006 var uansett en milepæl som kan bety mye for utviklingen de neste årene.

Sommeren 2003 ble det innsatt en regjering som skulle lede landet ved navn Den demokratiske republikken Kongo på veien fram mot å bli en virkelig demokratisk republikk. Sommeren 2006 var denne regjeringen ved veis ende. Veien var lang og kronglete; lengre enn det som sto i fredsavtalene som ga overgangsregjeringen sitt mandat. Overgangsperioden i Kongo var satt til to år med mulighet for ett års forlengelse, og det ble tre år pluss en måneds overtid. 30. juli 2006 fikk kongoleserne, for første gang på over 40 år, utøve sin rett til å stemme inn sine representanter i parlamentet og presidentembetet.

Valget gikk over all forventning. Kongoleserne fikk god drahjelp fra internasjonale aktører som FN, som aldri før har støttet et valg av så stort omfang. Det var rundt 50.000 valglokaler, 32 presidentkandidater, nær 10.000 parlamentsløstevende og over 25 millioner registrerte velgere – og dette i et land mer enn fem ganger større enn Frankrike, med svært haltende infrastruktur. Men det var kongoleserne selv som dro prosessen i havn, og det med glød og entusiasme. «Endelig!» var gjennomgangstonen. Noen uregelmessigheter forekom, men noe annet ville vært et under i et land hvor forsvinnende få har

deltatt i et valg før, og gitt de enorme dimensjonene på operasjonen.

Ny valgomgang

Av de drøyt 70 prosent av velgerne som deltok 30. juli stemte 45 prosent på den sittende presidenten Joseph Kabila, 20 prosent på Jean-Pierre Bemba, lederen for MLC (en opprørsbevegelse konvertert til politisk parti) og 13 prosent på Antoine Gizenga fra lumumbist-partiet (Lumumba var Kongos første og inntil nå eneste folkevalgte president). Andre kandidater fikk mindre enn fem prosent av stemmene hver. Siden ingen kandidat fikk mer enn halvparten av stemmene, går de to som fikk størst oppslutning videre til en annen valgomgang 29. oktober, da representanter til provinsforsamlingene også skal stemmes inn.

Det at Kabila ikke fikk mer enn 45 prosent av stemmene, kan ses på som et viktig skritt på Kongos vei mot demokrati: Det vitner om at de politisk mektigste har fulgt spilleregler og ikke manipulert resultatet til over de 50 prosentene de trengte for å sikre seg en seier i første runde. Uregelmessighetene under første valgomgang ser i liten grad ut til å være et resultat av politisk manipulasjon. Samtidig gir de til dels voldelige konfrontasjonene som har funnet sted mellom Bembas og Kabilas partier siden valgresultatet ble annonsert, grunn til bekymring for hvordan den som taper andre valgomgang vil takle nederlaget.

De foreløpige resultatene fra parlamentsvalget tyder på at Kongo får en mangfoldig nasjonalfor- samling. De 500 innvalgte representerer hele 69 ulike partier, i tillegg til de 63 som ble stemt inn som uavhengige. Litt under 10 prosent av parlamen-

tarikerne er kvinner. Kabilas parti fikk bare 111 og Bembas bare 64 av plassene, altså 22 og 13 prosent. Alliansene begge nå bygger blir derfor viktige framover.

FNs største operasjon

Kongos medier er også mangfoldige og gir rom for et broket bilde av ytringer. I valgkampen slo myndighetene ned på enkelte av ytringene, særlig dem som uttrykte skepsis mot «hvite og utlendinger». Skepsisen reflekterer et stridstema i kongolesisk politikk: forholdet til verden utenfor. I krigen i Kongo var en rekke afrikanske land innblandet. Enkelte av dem okkuperte store deler av territoriet. Etter krigen har Kongo vært åsted for FNs største fredsbevarende operasjon i verden i dag med over 17.000 soldater. EU har også utplassert militære styrker i landet, først under en operasjon i det nordøstlige Ituri-distriktet i 2003, så i 2006 med en operasjon til støtte for valgprosessen. I tillegg spiller FN og Verdensbanken sentrale bistandsroller. De har blant annet hjulpet til med å avvæpne og reintegrere tidligere soldater, å lære opp en ny hær og politistyrke og å bygge opp rettsvesenet.

En annen type ekstern aktør er private selskaper. Noen av dem har ikke latt seg skremme av fortsatt konflikt, som for eksempel AngloGold Ashanti som har utvunnet gull i det voldspregede Ituri-distriktet i nordøst. Andre kommersielle aktører er derimot mer avhengige av stabilitet for å kunne investere. Utbygging av Kongo-floden for vannkraftproduksjon er ett prosjekt som krever en stabil fred på sikt for å kunne fungere.

Det er med andre ord sterke interesser blant dem som venter på det endelige utfallet av Kongos valg. Kongoleserne vet dette, og mange av dem lar seg provosere av det. «Kongo for kongolesere!» ble det ropt på gatene under valgkampen, både av Bembas tilhengere og av dem som støtter den legendariske opposisjonslederen som boikottet valget, Étienne Tshisekedi.

Fred og rettferdighet?

Mens Bemba spiller på skepsisen mot utlendinger er Kabilas fortrinn at han var sentral i å få slutt på krigen. I fem provinser i Øst-Kongo bor nær halvparten av dem som stemte. Det var de som led mest, og nå (i første valgomgang) stemte de på Kabila. I byen Bukavu rett ved grensen til Rwanda, for eksem-

pel, fikk han 97 prosent. Det er også i øst at folk er mest takknemlige for det internasjonale samfunns nærvær og hvor behovene er mest prekære for fortsatt støtte utenfra. Kabila har det beste forholdet til eksterne aktører og har blitt sett på som en fredens mann, og var derfor øst-kongolesernes beste kort. I øst har dessuten mange fått erfare ødeleggelser utført av opprørerne Bemba ledet, noe som gjorde det lite fristende å få ham ved roret.

Etter en krig med flere millioner omkomne, er det en enorm oppgave å ta fatt i fortiden. Kongoleserne prøver, men sannhetskommissjonen som er opprettet har blitt sulteføret så langt, og bare noen få rettssaker er i gang. Dilemmaet mellom fred og rettferdighet har vært veldig synlig i Kongo de tre siste årene. Overgangsregjeringen var et kompromiss med fire visepresidenter, hvorav to var tidligere opprørsledere som hadde blitt støttet av okkupantene Uganda og Rwanda. De som har blitt stilt for retten så langt, har vært relativt ufarlige for makthaverne. Krigsherren Thomas Lubanga fra Ituri-distriktet, for eksempel, var del av en krig i krigen som Kongos nye toppledere var lite direkte involverte i. Dermed var det politisk mulig å få ham tiltalt for krigsforbrytelser, arrestert og brakt til den internasjonale straffedomstolen i Haag; dette skjedde i mars 2006. En annen som er mistenkt for krigsforbrytelser, Laurent Nkunda, går på sin side fremdeles fri, delvis på grunn av bånd til en tidligere opprørsgruppe som har hatt sin mann som visepresident i Kinshasa. Det nye politiske landskapet etter 2006 vil stenge noen veier og åpne andre for forsoning og rettferdighet.

For kongolesere flest er imidlertid rettferdighet på et sosialt nivå her og nå vel så viktig som i forhold til urett fra fortiden. Fattigdommen i mange deler av Kongo er skrikende. Samtidig er Kongo et land som er fantastisk rikt på naturressurser. En hovedutfordring for dem som skal styre den demokratiske republikken er å gjøre kongolesere flest i stand til høste fruktene av sine egne naturrikdommer.

Ny utvikling etter Mobutu

Det at Kongo er rikt ikke bare på naturens ressurser, men også på menneskelige ressurser, gjør imidlertid landet godt stilt for å sette fart i den økonomiske utviklingen. For selv om det store flertallet av de rundt 60 millioner innbyggerne er fattige, har 32 års styre under Mobutu og fem år med krig satt spor – også i

konstruktiv retning. Under Mobutu hadde grunnloven 14 artikler, og på folkemunne lød artikkel 15 «klar dere selv!». Entreprenørskapet står fremdeles sterkt og gir seg utslag også i forhold til et utdannings- og helsesystem i krise. Initiativer fra lokale organisasjoner, kirker og bistandsaktører er grunnlaget for de fleste av skolene og klinikkene som finnes. Mange familier sliter likevel med å klare å betale skoleavgiften som finansierer lærernes lønninger. I konfliktområder har også mange barn blitt offer for rekruttering til væpnede grupper. Likevel kan omtrent to tredeler av voksne kongolesere lese og skrive. Landet har fire nasjonale universiteter og en rekke andre institusjoner for høyere utdanning.

Helsesituasjonen setter like fullt begrensninger på utdanningen. Ifølge FN er nesten en tredel av barna under fem år underernærte, og kongolesernes gjennomsnittlige levealder er skarve 43 år. Bare et mindretall har tilgang til rent drikkevann, og deler av landet er rammet av en alvorlig hiv/aids-krise. I noen områder i øst ser det ut til at mer enn 20 prosent har hiv, samtidig som nesten ingen medisiner er tilgjengelige.

Den høye hiv-raten er delvis et resultat av hvor vanlig det ble å bruke voldtekt som våpen under krigen. Siden 2003 har seksualisert vold mot kvinner og barn fortsatt, ikke minst i øst. Etter en intensiv krig er vold fremdeles et utbredt middel for å håndtere konflikter, og mye våpen er i omløp. Dessuten har Kongos nye hær, delvis på grunn av dårlig betaling, også utøvd vold mot sivile – noe som fort kan bli en alvorlig trussel mot freden. Det at også FN-soldater er anklaget for overgrep mot sivile gjør saken enda mer kompleks.

De andre konfliktene

Selv om den store krigen i Kongo er over, har en rekke mindre konflikter fortsatt rundt om i landet. Øst-regionen har de fleste, og blant de viktigste er: Konfliktene i Ituri-distriktet langs grensen mot Uganda mellom lokale grupper og Kongos nye hær; uro i de to Kivu-provinsene som har involvert styrker lojale til Laurent Nkunda og/eller RCD og fraksjoner av Kongos hær, samt mai-mai- og FDLR-grupper; og stridigheter mellom ulike grupper i Katanga og i Kasai-provinsene.

Alle konfliktområdene er rike på naturressurser, ressurser som bidrar både til å finansiere væpnede grupper og til å gjøre politisk kontroll over områ-

dene gull verdt. Men de siste årene har Kongo tatt grep for å få en bedre styring av ressursrikdommen, særlig gjennom Lutundula-kommisjonen som gjennomgikk alle større forretningskontrakter som ble inngått i landet fra 1996 til 2003. Kommisjonens rapport fastslo at 16 av kontraktene var ulovlige eller hadde begrenset utviklingsverdi og derfor burde forhandles på nytt eller ugyldiggjøres; at 28 kongolesiske og internasjonale selskaper burde etterforskes for lovbrudd og at 17 personer burde tiltales for korrupsjon. I tillegg anbefalte kommisjonen at også perioden etter 2003 må gjennomgås. Det nye parlamentet får rapporten på bordet for oppfølging.

Selv om Lutundula-kommisjonen møtte motstand, vitner den om et Kongo som, med sin nye grunnlov som fikk overveldende støtte i folkeavstemningen i 2005 og med valgene i 2006, nå står overfor en reell mulighet til å bygge en rettsstat. Men per i dag er staten fremdeles svak. En av de viktigste oppgavene for å forhindre mer vold framover blir å bygge et statsapparat som både kan håndheve demokratisk funderte lover, tilby sosiale tjenester og sikre en fordeling av godene. Sjelden har Kongos framtid vært mer åpen enn den er nå.

AV INGRID SAMSET

Forsker ved Chr. Michelsens Institutt (CMI)